

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds-
och växtproduktionsvetenskap

Rum

– begrepp, plats och upplevelse med Gustav Adolfs Torg i Malmö som exempel.

Space

– Concept, location and experience using Gustav Adolfs square in Malmö as an example.

Caroline Wiles

Rum- begrepp, plats, upplevelse med Gustav Adolfs Torg, Malmö, som exempel.

Space- concept, location and experience using Gustav Adolf's Square, Malmö, as an example.

Caroline Wiles

Handledare: Bengt Persson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning.

Examinator: Frida Andreasson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning.

Bitr examinator: Caroline Dahl, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning.

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Examensarbete i landskapsarkitektur inom landskapsingenjörsprogrammet.

Kurskod: EX0793

Program/utbildning: Landskapsingenjörsprogrammet

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2016

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: *Rum, utemiljö, rumsskapande element, upplevelse, ljusförhållanden, Gustav Adolfs Torg.*

Samtliga foton och illustrationer är författarens egna om inget annat anges. Fotografier är tagna på Gustav Adolfs Torg, Malmö under november och december 2015.

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

1. Sammanfattning

Rum i offentlig utemiljö kommunicerar med brukaren hur de kan användas, det kan kommunicera bland annat rörelse, vila, trygghet eller utforskarlust. Rummets kommunikation skapas redan i planeringsstadiet men kan också förstärkas i skötselstadiet, landskapsingenjörer kan vara med i alla dessa steg. Att som landskapsingenjör förstå begrepp som rum är viktigt eftersom vi i vår yrkesroll ska kunna samarbeta med andra yrkesverksamma som är delaktiga i planering och utformning av utemiljöer. Det är också viktigt eftersom det handlar om att ha ett utifrånperspektiv, skapa en förståelse för hur brukaren upplever och använder rum. För att kunna skapa harmoniska platser där människor ska trivas, vilja vara på och dras till, krävs kunskap kring hur rum utformas.

Detta arbete behandlar rum i utemiljön utifrån tre olika aspekter: begrepp, plats och upplevelse. Vidare undersöks hur rumsligheten och upplevelsen av rum förändras i olika ljusförhållanden, dagtid och efter mörkrets inbrott. Gustav Adolfs Torg i Malmö används som exempel. Begreppet rum är undersökt utifrån litteratur inom ämnesområdet landskapsarkitektur. Utifrån litteraturstudiens resultat har en rumsanalys gjorts på Gustav Adolfs Torg, och för att fånga upplevelsen av rum har en intervjustudie genomförts på torget.

Det fysiska rummet skapas med grundelementen bas-, vertikal-, och ovanplan. Hur rummet utformas får stor betydelse för vilken aktivitet som ska ta plats och vad som ska kommuniceras till brukaren. Begreppet rum stannar inte bara vid det fysiska utan måste också beaktas hur det tas in via våra sinnen. Det är ett holistisk fenomen (Robinson, 2004). Genom rumsanalysen har åtta rum identifierats under dagtid, uppdelat i två huvuddelar, park- och torgdelen. På kvällen identifierades endast ett rum, rum N, samt mellanrum. Intervjustudien på Gustav Adolfs torg genomfördes under dagtid och efter mörkret trätt in. Intervjuerna fångade positiva såväl som negativa upplevelser av torget.

Resultatet från alla dessa tre delar, begrepp, rumsanalys och upplevelse är att rum är en integration mellan flera olika aspekter. Rum formas för att främja en eller flera aktiviteter. Den upplevda trivseln av ett rum är kopplat till vad för aktivitet som utförs i rummet och att aktiviteten kommuniceras tydligt. Graden av omslutenheten och rummets skala påverkar också trivseln. Att känslan av omslutenhet bidrar till att trivseln ökar grundas till stor del i psykologi. Omslutenhet bidrar till skydd och gör att vi känner oss trygga (Appleton, 1975 och Simonds, 1983). Rum med en skala som inte är i förhållande till oss människor talar om att det inte är byggt för oss och leder instinktivt till att vi inte vill uppehålla oss där. Skalan av rum formas av de rumsliga elementen som vertikalplan, basplan och ovanplan (Simonds, 1983). Vid mörkrets inbrott är det armaturens höjd och ljusets färg som påverkar hur skalan upplevs (Wänström Lindh, 2012). Slutligen är det via sinnesintryck som vi upplever rum. Dessa intryck kopplas samman med minnen från vad vi tidigare upplevt på platsen eller liknande platser och utifrån det skapas vår förståelse och upplevelse av rummet (Robinson, 2004).

Innehållsförteckning

1. Sammanfattning	3
2. Inledning	5
2.2 Bakgrund	5
2.3 Syfte	5
2.4 Avgränsning	5
2.5 Material och metod	6
2.6 Litteraturstudien	6
2.7 Rumsanalys	6
2.8 Intervjustudien	6
3. Rum som begrepp	7
3.1 Rummets beståndsdelar	7
3.2 Avgränsning	8
4. Rum som plats	9
4.1 Torgdelen	10
4.1.1 Rum 1	11
4.1.2 Rum 2	13
4.1.3 Rum 3	14
4.2 Parkdelen	16
4.2.1 Rum 4	17
4.2.2 Rum 5	20
4.2.3 Rum 6	21
4.2.4 Rum 7	23
4.2.5 Rum 8	24
4.3 Rum kvällstid	25
5. Upplevelsen av rum	27
5.1 Upplevelsen av rum på dagen	27
5.1.1 Positiva upplevelser	27
5.1.2 Negativa upplevelser	28
5.1.3 Tillfälliga aktiviteter	28
5.2 Upplevelsen av rum på kvällen	29
5.2.1 Belysning	29
6. Diskussion	30
6.1 Metod	32
6.1.1 Intervjuer	32
6.1.2 Litteraturen	33
6.2 Utvecklingspotentialer	33
7. Källförteckning	34
7.1 Litteraturförteckning	34
7.2 Bildförteckning	34
8. Bilaga	35

2. Inledning

2.2 Bakgrund

Jag har länge varit intresserad över hur platser upplevs. Efter att ha läst kursen landskapsarkitekturens miljöpsykologi växte mitt intresse för hur omgivning och individer samspelar. Under utbildningen till landskapsingenjör har detta inte berörts nämnvärt. Däremot har det ofta nämnts vid olika kurser hur rum kan skapas med bland annat växter och exempelvis via skötsel kan växters karaktär omformas och bidra till rumsskapande element. Jag vill genom uppsatsen utforska vad rum innebär i urban miljö och hur brukaren upplever det.

Begreppet rum är en grundstomme när det kommer till att beskriva en plats och hur den ska utformas. Att som landskapsingenjör förstå begrepp som rum är viktigt eftersom vi i vår yrkesroll ska kunna samarbeta med andra yrkesverksamma som är delaktiga i planering och utformning av utemiljöer.

Vid upplevelsen såväl som användningen av en plats spelar rumsligheten en stor roll eftersom olika rum signalerar olika saker. En förståelse av hur brukare upplever platser och hur den fysiska utformningen påverkar den enskilda individen är eftersträvansvärd. För att kunna skapa harmoniska platser där människor ska trivas, vilja vara på och dras till, krävs kunskap kring hur rum utformas.

2.3 Syfte

Syftet med arbetet är att undersöka rum i utemiljön dagtid och efter mörkrets inbrott för att det är en viktig del i hur människor upplever och använder de offentliga utemiljöerna. Arbetet ämnar bidra med förståelse av ett fenomen, rumsbildning. För att konkretisera rumsbildning och brukarnas upplevelser görs en rumsanalys av Gustav Adolfs Torg, GAT, i Malmö.

En fördjupad analys av rum i utemiljön görs ur tre perspektiv:

- Begreppsanalys av rum.
- Rumsanalys vid olika ljusförhållanden.
- Brukarens upplevelse av rum vid olika ljusförhållanden.

2.4 Avgränsning

Analysen kommer att utgå ifrån rådande årstid, vinterhalvåret, samt på GAT. Jag har valt att inte ta med de yttre delarna av GAT, eftersom att de områden som fungerar mer som mellanrum mot omgivningen.

Arbetet kommer endast att innehålla utredning av begrepp, plats och upplevelse. Jag kommer inte ta upp några förbättringsförslag.

2.5 Material och metod

Eftersom att syftet med studien är att skapa en förståelse av ett fenomen och för att få en ökad förståelse av hur människor upplever GAT har jag valt att arbeta utifrån kvalitativa metoder, eftersom jag söker efter kvalitéer (Justesen, L. & Mik-Meyer, N. 2011). De kvalitativa metoderna som använts är en litteraturstudie kopplat till min egna rumsanalys av GAT och en intervjustudie på GAT.

2.6 Litteraturstudien

Litteraturen jag fann om rum och begreppet rum handlade i stor utsträckning om den privata trädgården Jag har till stor del överfört teorier kring privata rum på offentlig miljö. Det fanns begränsat antal böcker som beskriver rum ur ett större perspektiv framförallt den offentliga utemiljön. Litteraturen söktes via SLU:s bibliotek samt Malmö stadsbibliotek, med sökorden:

Space, urban design, rum, rumslighet, rumsskapande, rumskapande faktorer, rumskapande element, upplevelse av offentliga miljöer, utformning offentliga rum, rum i urbana miljöer.

Utöver dessa sökord har jag tittat på andra liknande arbetens referenser.

Litteratur som tog upp hur rum formas i utemiljön vid mörker var begränsad. Jag fann endast en doktorsavhandling som berörde ämnet. Jag har även studerat program och ljusplaner som Malmö stad har antagit och arbetar efter samt riktlinjer som Alingsås kommun har utvecklat.

Resultatet från litteraturstudien redovisas i avsnitt ”Rum som begrepp”.

2.7 Rumsanalys

Utifrån litteraturstudien kunde jag ge mig ut på GAT och genomföra min analys av platsen. Analysen är gjord utifrån mina egna reflektioner med stöd från litteraturen. Ett viktigt arbetssätt att analysera platsen har varit att koppla text med bilder för att visuellt visa rummen och vilka element som skapar rummen. Min analys resulterade i att jag kunde dela in GAT i två huvuddelar, torg- och parkdelen. I dessa två huvuddelar finns totalt 8 rum.

Mitt resultat från platsanalysen redovisas i avsnitt ”Rum som plats”.

2.8 Intervjustudien

En intervjuundersökning på GAT gjordes för att fånga människors upplevelse. Vid intervjuerna har jag frågat slumpvis utvalda människor som befunnit sig på GAT. Intervjuerna skede under dagtid och på kvällstid för att få förståelse för hur människor upplevde GAT när det var ljust ute respektive när det var mörkt.

Intervjufrågorna har varit semi-strukturerade, vilket innebar att jag hade en fråga som var fastställd men om personen som blev intervjuad hade mer tid eller tog upp något intressant kunde fler frågor ställas. Intervjun utgick från öppet formulerade frågor, där svarspersonen med egna ord berättade det hen ville ha sagt. Öppet formulerade frågor används för att kunna kartlägga människors uppfattningar om ett område och för att kunna utveckla begrepp och definiera kategorier (Justesen, L. & Mik-Meyer, N. 2011).

Frågan som initialt ställdes var,

1. Upplever du detta torg som trivsamt?
2. Varför?

Om den intervjuade hade tid för fler frågor frågade jag:

3. Vid utformning av utemiljöer som exempelvis detta torg pratar man som planerare, landskapsarkitekt och arkitekt om rum. Kan du se något eller några rum här

Efter att intervjuerna gjorts, skrevs resultatet ned för att jag lättare skulle kunna analysera det. Efter att ha läst igenom materialet flertal gånger strukturerade jag resultatet i teman som är relaterade till studiens syfte: Omslutet och lugnt, Öppet och plottrigt, tillfälliga aktiviteter och belysning. Begreppen som framkom i intervjusvaren var synonyma till temana.

I avsnitt ”Upplevelse av rum” redovisas resultaten från intervjustudien.

3. Rum som begrepp

Rum skapas utifrån en yta som står i relation till en gräns. Gränsen och ytan kan vara mer eller mindre tydligt definierad. Desto tydligare definierade de är desto tydligare kan rummet upplevas (Bernard, S. & Loidl, H., 2003). Gränsen kan skapas av ljus och mörker, höjdskillnad eller skillnad i markbeläggning eller en tydligt fysisk gräns som ett hinder (Wänström Lindh, 2012 & Simonds, 1983).

Begreppet rum innefattar inte bara det fysiska rummet utan också aspekten hur det upplevs och förnimmelser. Upplevelsen av ett rum berör hur atmosfären är, det kan kännas varmt, ombonat, öppet och kallt (Wänström Lindh, 2012). Upplevelsen av rumslighet är ett resultat av intryck från vår omgivning. Det är en produkt från alla sinnen, lukt i luften, kvalitén av ljud från röster, fågelsång, fotsteg, trafik, hur material känns med mera. Alla dessa sinnliga intryck samspelar med vad vi visuellt upplever och därmed kan vi lokalisera oss (Robinson, 2004).

Form och storlek av ett rum har en avgörande roll i hur vi upplever den men det är något som ofta förbises vilket kan bero på att rumslighet är ett holistiskt fenomen. Det blir svårare att definiera och mindre påtagligt på en praktisk nivå (Robinson, 2004). Ett rums skala påverkar till stor del hur människan upplever rummet, det påverkar känslor och beteende (Simonds, 1983). Vid skapande av rum och bör de rumsliga elementen utgå från en skala som överensstämmer med våra mänskliga proportioner (Wänström Lindh, 2012). Eftersom att rum i stadsmiljön är till för människor att nyttja och bör därmed skapas utifrån människan.

3.1 Rummets beståndsdelar

Det fysiska rummet är uppbyggt av tre dimensioner, bas, vertikal och ovan. De tre dimensionerna skapar en volym inom rummet (Simonds, 1983).

Basplanet eller med andra ord golvet är det horisontella planet. Utifrån basplanet etableras storleken av ytan. Basplanets storlek, form och struktur skapar förutsättningar för hur ytan ska användas och vilken funktion platsen fyller. Basplanets storlek, form (rund, avlång etc), material (gräs, singel, asfalt etc) och vad som placeras på ytan måste samspela med hur den ska användas. Basplanet kommunicerar med brukaren hur ytan ska användas (Simonds, 1983).

Ovanplan eller med annat ord taket, består i utemiljön av bland annat himlen, spaljé eller trädkronor. Vid utformning av rum där känslan av skydd och ombonat ska förmedlas bör taket utgöras av ett fysiskt tak som trädkronor eller en spaljé. Ett tak påverkar ett rums karaktär genom formen, höjden, karaktär av taket och ytan (Simonds, 1983). Tak som skapas av trädkronan samspelar i större utsträckning med omgivande miljö eftersom att trädkronan är mer eller mindre genomsläpplig. Det bidrar till att visuellt kunna skymta omgivningen genom taket (Robinson, 2004).

Vertikala planet eller väggarna är det element som tydligast delar upp en yta till rum. De vertikala planen kan bestå av bland annat staket, växter och byggnader. Av de tre rumskapande elementen är det vertikala planet den mest uppenbara och lättast att kontrollera vid utformning av utemiljö och har den viktigaste funktionen för att skapa ett rum genom att avgränsa och definiera ytan. Det beskriver och förtydligar hur basplanet ska användas. Vertikala planet har också en viktig funktion i form av att den fungerar som ett reglerande element, dels eftersom att den fungera som en avgränsare både fysiskt och visuellt men också genom att reglera väder och vind (Simonds, 1983).

3.2 Avgränsning

Avgränsningar i rum handlar om var gränser är och hur tydliga de upplevs. Men också upplevelsen av rummets förlängning och känslan av att omslutas och vara inom en rumslig enhet (Wänström Lindh, 2012).

Gränsmarkering av ett rum kan utgöras av det vertikala planet eller av olika markbeläggningar i basplanet. Hur avgränsningen upplevs beror på höjden, genomsläpligheten och hur den ramar in rummet (Robinson, 2004) Avgränsningar kontrollerar hur mycket fokus som ska hållas inom rummet och hur mycket rummet ska länkas samman med sin omgivning (Bernard, S. & Loidl, H., 2003). Robinson (2004) kategoriserar avgränsning efter grader av inramning:

- Inramning åt alla fyra håll har den mest inåtriktade karaktären och separerar rummet tydligt från omgivningen.
- Den skyddande karaktären skapas vid inramning av tre sidor och ger en hög grad av skydd och separation men ger möjlighet till utblick.
- Den utåtriktade karaktären har inramning från två sidor, kan vara L- eller C-formad. Denna typ av inramning ger en utåtriktad karaktär men ändå en känsla av skydd utifrån avgränsningen.
- Den objektfokuserande inramningen upplevs i hög grad som fristående objekt snarare än inramning.

Avgränsningar bestående av växter kan vara mer eller mindre genomsläppliga. Ogenomsläppliga avgränsningar ovanför ögonhöjd skapar en visuell och fysisk inhägnad. Fokus blir på vad som finns inom rummet snarare än utanför om det inte är någon öppning mot en speciell vy. Delvis visuellt inhägnad och psykiskt inhägnad är avgränsning med små öppningar. Det skapar möjligheter att få glimtar in och ut ur rummet, skapar en kontakt med omgivningen. Delvis visuellt inhägnat och delvis fysiskt inhägnad kan bestå av till exempel en plantering med växter som skapar en barriär exempelvis träd planterade i en rad. Denna typ av inhägnad innebär att kontakten med omgivningen är god men ändå upprätthålls en känsla av rum (Robinson, 2004).

Visuellt öppen och fysiskt inhägnad uppnås med en avgränsning under ögonnivån. Det skapar en tydlig gräns mellan omgivningen och det inneslutna rummet men med god visuell kontakt.

Visuellt öppen och fysiskt öppen är ett område med planteringar eller annan form av avgränsning under knähöjd. Där brukaren får fullständig utsikt. Med plantering är det till vis del fysiskt begränsat men inte hindrande. Den låga planteringen skapar ett rum som inte ska separeras utan samspeles med omgivningen (Robinson, 2004).

4. Rum som plats

Malmö stad (1994) har vid utformningen av GAT strävat efter att utveckla karaktären parktorg med friväxande, stora trädvolymmer. Torgets utformning ska enligt Malmö stad (1994) vara ändamålsenlig utifrån att det är en plats som många människor vistas och rör sig på. För att uppnå det har Malmö stad eftersträvat att förstärka torgets gröna, lugna del i väster, och dess hårdgjorda, aktiva del i öster.

Fig. 1. Illustration över de åtta rummen på GAT under dagtid. Bakgrundskarta från Malmö Stad, 1994.

Med stöd av resultaten från litteraturstudien analyserades GAT med fokus på rumsbildande element och rummens funktion. De rumsbildande element som har varit viktiga för att analysera GAT under dagtid är bas-, vertikal-, och ovanplan. Basplan har undersökts utifrån till exempel skillnader i markbeläggning och nivåskillnader. Vertikalplanet har undersökts genom bland annat vegetation och murar. Det rumsbildande ovanplanets element har varit trädkronor och himlen. Utifrån de rumskapande elementen har mer eller mindre tydliga avgränsningar identifierats. Avgränsningen ger olika effekter beroende på höjden, hur rummet ramas in och avgränsningens genomsläpplighet (Robinson, 2004). Det har bidragit till att identifiera vilken karaktär som rummet får och var brukarens fokus är, inom eller i samspel med omgivningen. Efter att mörkret inträtt på GAT gjordes analys utifrån samma tillvägagångssätt med belysning som ytterligare en dimension att beakta.

De faktorer som användes för att identifiera rum på GAT var:

- Avgränsningar via bland annat vertikal- och basplan.
- Rummets skala.
- Rummets funktion via bland annat vila och rörelse.

Utifrån rumsanalysen av GAT och utformningen som Malmö stad strävat efter kan ytan delas in i två huvuddelar dagtid: Torgdelen bestående av rum 1-3 och parkdelen, bestående av rum 4-8. Efter mörkrets inbrott upplöstes dessa uppdelningar och resultatet blev rum N samt mellanrum.

4.1 Torgdelen

Torgdelen är en öppen yta som har lite växtlighet och tillhör den aktiva delen på GAT. Utifrån platsanalysen består torgdelen av tre rum, 1-3.

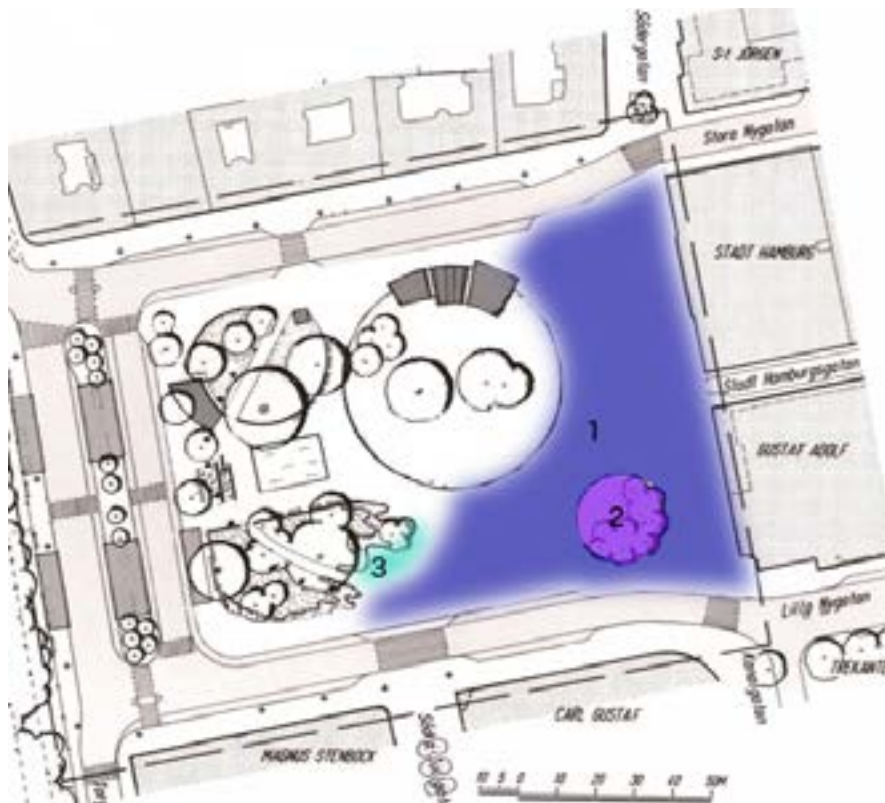

Fig. 2. Illustration över de tre rum som ingår i Torgdelen. Bakgrundskarta från Malmö Stad, 1994.

4.1.1 Rum 1

Fig 3 Vy på rum 1. Till vänster i bilden syns angränsande rum 4 och rum 2. Bild från Google Maps, 2015.

Rum 1 är det dominerande rummet i torgdelen, det består till stor del av ett basplan med smågatsten. Rummets syfte är att fungera som ett gångstråk och också som ett torg i klassisk benämning med försäljning av bland annat blommor och mat. Rummet länkar samman två större gator, Södra Tullgatan och Södergatan. Rum som fungerar som en länk kan få ett dominant karaktär. För att det ska fungera i ett större sammanhang som på GAT måste det samspela och relatera till omgivningen och de angränsande rummen måste särskiljas från rum 1 antingen via användning, form eller karaktär (Simonds, 1983). De angränsande rummen särskiljs delvis genom form och användning samt karaktär.

Eftersom att rummet är en länk mellan två gator är utformningen dynamisk för att uppmuntra rörelse mellan dessa. Det som skapar dynamiken i rummet är formen, skalan och gränserna (Robinson, 2004). Rummets form är skapat utifrån de vertikala planen, höga husfasaderna i öster och stenvuren som definierar rum 4 i väster. Formen är avlångt vilket skapar rörelse mot något (Robinson, 2004). Rummets skala format från de höga husfasaderna och öppna horisontella planet skapar en överväldigad och ödslig känsla som bidrar till att vilja söka skydd, detta uppmuntrar rörelse framåt (Simmonds, 1983). Gränsen till rum 1 från de länkande punkterna kan upplevas som flytande, gränser som inte är tydliga bidrar också till rörelse (Robinson, 2004).

Basplanets beläggning förtydligar funktion och upplevelsen av platsen (Simmonds, 1983). Rummets basplan består av stenbeläggning, smågatsten och rektangulär marksten. Smågatstenen länkar samman rummet och den rektangulära markstenen definierar formen och förtydligar riktningen i rummet.

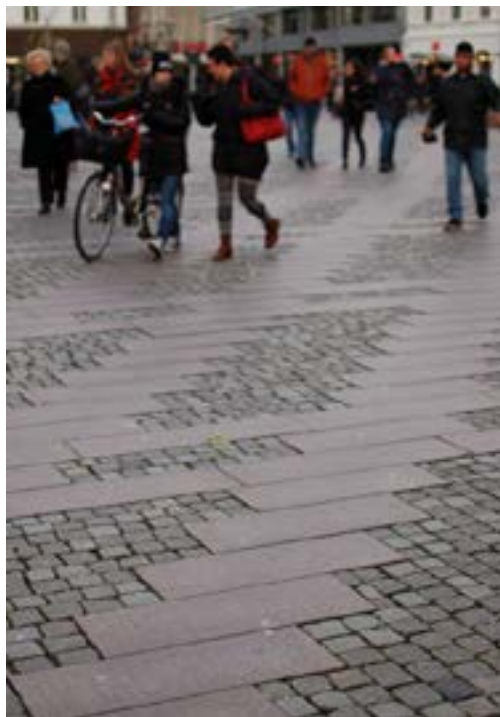

Fig. 4. Markbeläggningen som länkar samman och definierar rum 1. Beläggningen bidrar till rummets form och förstärker rörelseriktningen för brukarna.

Fontänerna bidrar med att minska skalan från de höga husen men upprätthåller den formella karaktären som rum 1 har (Simmonds, 1983).

Fig. 5. Fontänerna som minskar ned skalan från omgivande byggnader.

4.1.2 Rum 2

Fig 6. Vy på rum 2 från rum 1. Bild från Google Maps, 2015.

Rum 2 är en cirkelformad yta lokaliserad i ytterkanten av den sydöstra delen av GAT. Rummet är upprättat i ett större rum, rum 1, och bidrar till att komplettera det större rummet genom att vara ett underordnat rum (Simonds, 1983) men särskiljs utifrån dess form. Rummets gräns mot rum 1 är skapat av basplanet och av vertikalplanet. Basplanet består av grus som skiljer sig från rum 1:s markbeläggning bestående av smågatsten. Skillnaderna i markbeläggningen skapar en tydlig avgränsning mellan rum 1 och 2. Avgränsningen bidrar till att skapa en känsla av inhägnad och omslutenhet i rum 2 (Simonds, 1983). Den runda formen i rum 2 upprättas av markbeläggningen och förtydligas av den vertikala stenmuren.

Fig. 7. Bild som visar de olika avgränsningarna i rum 2 mot rum 1.

Fig 8. Det vertikala planet markerat. Bild från Google Maps, 2015.

Stenmuren är C-formad och skapar en inramning som ger en utåtriktad karaktär men med en känsla av skydd (Robinson, 2004). Den runda formen som bas- och vertikala planet skapar förmedlar att rummet är statiskt vilket främjar en känsla av att stanna upp (Robinson, 2004). Att rummet är en plats att uppehålla sig på förstärks av att rummet är möblerat med parkbänkar (se figur 6).

I mitten av rummet finns mindre träd planterade. Deras funktion blir att avskärma mot rum 1, gångstråket. Trädens stammar och krona ger skydd, vertikal- och ovanplan (Clouston, 1977). Trädens krona som skapar ett tak upprättar en mindre rumslig volym och omsluter rummet och främjar känslan att vilja stanna på platsen (Simonds, 1983).

4.1.3 Rum 3

Fig. 9. Vy rum 3 från rum 1. Bakom avenbokshäcken är rum 6 lokaliserat. Bild från Google Maps, 2015.

Rum 3 är en mindre yta som angränsar till rum 6 och 1 och är möblerad med parkbänkar. Rummet är liksom rum 2 upprättat i ett större rum, rum 1, men är inte lika tydligt definierad som rum 2. Basplanet består av smågatsten, samma markbeläggning som rum 1. Det finns därmed ingen tydlig gräns mellan rummen och början och slut upplevs flytande (Robinson, 2005). Det som skapar de olika rummen är hur de används. I rum 1 är utformningen skapad för rörelse, rum 3 är skapad att vilja stanna på platsen en stund och sitta ned.

Fig.10 Bild på det vertikala planet med markering som visar formen på häcken och bänken, ömsom öppet, ömsom slutet.

Rummet bidrar till att skapa en gräns mellan parkdelen och torgdelen. Avgränsningen upprättas av det vertikala planet, avenbokshäcken, som är det dominerande elementet i rummet. Människor söker sig instinktivt till vertikala plan för att söka skydd (Simonds, 1983). Avenbokshäckens form som är slingrande, ömsom öppen, ömsom omslutande och är möblerad med bänkar som följer formen. De utrymmen som är mer slutna bidrar till ökad känsla av skydd (Simonds, 1983). Höjden på avenbokshäcken varierar om en är sittande eller stående och kan ge olika upplevelser. Sittande på en bänk är höjden på det vertikala planet mot ryggen ovanför ögonhöjd, vilket skapar fysiskt inhägnad och ger skydd (Simonds, 1983 & Robinson 2004). Fokus riktas mot det som händer inom rummet och rum 1. Stående med blicken riktad mot det vertikala planet bidrar inhägnaden till att skapa en tydlig gräns mellan omgivningen men med god visuell kontakt (Robinson, 2004).

4.2 Parkdelen

Parkdelen, är en sluten yta som omfattas av växtlighet som skapar ett område där det är mindre vind och ljud som främjar en känsla av att vilja strosa fram eller att slå sig ned på en bänk. Skalan i parkdelen är i högre utsträckning utifrån mänskliga proportioner än torgdelen. Området är uppdelat i fem rum, rum 4-8.

Fig. 11. Illustration över de rum som ingår i parkdelen. Bakgrundskarta från Malmö Stad, 1994.

4.2.1 Rum 4

Fig. 12. Vy rum på 4 från rum 1. Bild från Google maps, 2015.

Rum 4 är en upphöjd rund yta bestående av bland annat parkbänkar, träd, en plantering och fontän, se figur 13. Rummet angränsar till rum 1 och 5 och har en central placering på GAT.

*Fig. 13. Plan över rum 4 :Bilderna illustrerar de olika delarna i rum 4:
1. Stenmur, 2. Fontän, 3. Gräsyta, 4. Plantering, 5. Grusyta.
Bakgrundsbild från Google maps, 2015.*

Rummets form skapas av en stenmur som med en höjdskillnad bidrar till att rummet avgränsas från omgivande rum. Avgränsningen är under knähöjd och därmed visuellt och fysiskt öppen vilket leder till att rummet samspelar med omgivningen. Vidare ger avgränsningen av rummet en objektfokuserad inramning (Robinson, 2004).

Fig. 14. Stenmur som bidrar till höjdskillnaden i rum 4. Bidrar till att skapa en gräns mot angränsande rum 5.

Rummets basplan är uppdelad med olika markbeläggningar, grus och gräsmatta. De skilda markbeläggningarna förtydligar hur rummet ska användas, grus är lagt på ytor som kan beträdas, gångväg och under bänkarna. Gräsmattan beträds inte och skapar en gräns inom rummet och upprätthåller den gräns som höjdskillnaden skapat mot omgivningen (Simonds, 1983).

Fig. 15. Basplanet bestående av grus, gräs och marksten som avgränsare.

Fig. 16. Vy över rum 4. Bilden visar de olika avgränsningarna i rummet och fontänen.

Gränsen mot planteringen är skapat av ett staket under knähöjd. Detta upprätthåller rummets visuella öppenhet och bidrar till att planteringen inte separeras från utan samspelar med omgivningen (Robinson, 2004). Planteringen kan därmed betraktas inom rummet och utanför rummet.

Fig 17. Staketet som avgränsar planteringen i rum 4.

Rummets runda form kan upplevas som statiskt och främjar känslan att vilja stanna på platsen (Robinson, 2004). Formen förtydligas av en fontän som är centralt placerad i rummet. Fontänen fungerar som ett blickfång och definierar rummet. Objekt som fungerar som blickfång och är centralt placerade i ett rum skapar en behaglig dynamik i rummet (Robinson, 2004).

Rummet är möblerat med parkbänkar med utsikt över torgdelen och fontänen. Bänkarna är placerade med ryggen mot rummets väggar eller vertikala plan. De vertikala planen består av större träd, blodbok, *Fagus sylvatica purpurea*, och platan, *Platanus acerifolia*, som skapar en vägg mot de angränsande byggnaderna och trädens kronor formar ett tak över parkbänkarna.

Fig 18. Bild på fontänen som definierar rum 4 form.

Fig 19. Markering visar hur trädens krona bidrar till att skapa tak och stammen skapar en vägg.

4.2.2 Rum 5

Fig. 20. Vy över rum 5, angränsande rum 7 och 4 utmarkerade. Fig. 21. Vy över rum 5, angränsande rum 8 och 4 utmarkerade.

Rum 5 domineras av markbeläggningen, smågatstenen och används som ett gångstråk. Rummet länkas samman med rum 1.

Basplanet är bestående av smågatsten och bidrar till att definiera rummets funktion, rörelse. Gränsen mellan rum 5 och rum 1 är inte strikt definierat utan kommer från att rum 5 saknar de längsgående rektangulära markstenen. Robinson (2004) beskriver att ett rum kan flyta in i ett annat gradvis, det nya rummet som man träder in i är synligt innan det beträds och bidrar till rörelse framåt. Rummets skala upplevs som betydligt mindre än rum 1, dels eftersom att basplanet är mindre men också att de höga husfasaderna inte definierar rummet. Utan det är de vertikala planen, stenvuren, som omsluter rum 4 och 8. Stenvurarna bidrar till att rummet får en avlång form som förstärker känslan av rörelse mot något (Robinson, 2004).

Fig 22. Markering som visar vertikala planen som formar och avgränsar rum 5.

4.2.3 Rum 6

Fig 23. Vy över Rum 6 från rum 7. Rummen och gränsen utmarkerad.

Rummets gräns mot omgivningen är tydlig och bidrar till skapa att koncisa entréer till rummet. Entréerna är utformade så att innan rummet beträds kan man ana vad som finns i rummet (Robinson, 2004).

Fig. 24. Tydlig entré till rum 6 från rum 3 skapad av det vertikala planet .

Fig. 25. Det vertikala planet markerat. Tydlig entré till rum 6 från rum 7 skapad av det vertikala

Basplanet består av en gräsyta som delas upp av en stenbelagd gångväg. Kontrasten mellan gräset och gångvägen signalerar hur rummet ska användas, rörelse på gångvägen. Gräsmattan beträds inte utan är en gräns inom rummet (Simonds, 1983).

Rummets yta avgränsas av vertikalplan bestående av avenbokshäck, *Carpinus betulus*, och en stenmur under ögonhöjd. Avgränsningen skapar en gräns som är visuellt öppen och fysiskt inhägnad. Det formar en tydlig gräns mellan omgivningen och rummet men med visuell kontakt utåt (Robinson, 2004).

Fig. 26. Bild som visar avgränsningen avenbokshäcken och stenmuren.

I det inneslutna rummet finns flertal mellanstora (10-20 meter) till större träd (mer än 20 meter). Träden bidrar till att skapa rum i samspel med de omgivande byggnaderna (Robinson, 2004).

Skalan på träden är i förhållande till de omgivande byggnaderna och rummet och detta gör att det skapas en jämvikt mellan rummet och omgivningen (Clouston, 1977). Upplevelsen av att rummet är omslutet beror dels på de vertikala planen men också att träden bidrar till att forma ett tak med träd Kronorna. Vertikala plan fungerar som kontrollerande element, dels som rumslig inhägnad men påverkar också vind, solljus, temperatur och skuggor. Vertikala planet syns inte bara i rummet men också utanför och dess utformning spelar stor roll för helheten (Simonds, 1983)

Fig. 27. Markeringar över de vertikala plan i rum 6. De vertikala planen definierar rummet och fungerar som ett kontrollerande element.

4.2.4 Rum 7

Fig. 28. Vy över rum 7 från rum 5. Bilden illustrerar gränsen mellan de olika rummen.

Fig. 29. Vy över rum 7 från rum 5 med den rektangulära vattendammen som definierar rummets form.

Beläget i den västra delen av GAT är rum 7. Rummet gränsar till bussgatan och rum 5, 6 och 8. I och med rummets läge fungerar det till stor del som en passage mellan bussgatan och omgivande ytorna. Men rummets budskap utifrån möblering och form är inte bara passage utan också en plats att kunna stanna på.

Rummet har en rektangulär form som är präglad av en vattendamm som är placerad centralt i rummet. Den rektangulära formen förstärker känslan av en ankomst, en plats att samlas på eller stanna vid, ett statiskt rum. Vattendammens centrala placering i rummet och kan upplevas balanserat och ge en lugn men strikt karaktär (Robinson, 2004).

Basplanet består av smågatsten, som sammansluter med rum 5. Rummet är möblerat med flertal parkbänkar som är placerade med ryggen mot rum 6 och rum 8. Parkbänkarna bidrar till att förtydliga syftet, ett rum att sitta ned i med utblick över vattendammen.

Rummets vertikala element formar och avgränsar rummet mot angränsande rum 6 och 8 utgörs av en stenmur och parkbänkarnas ryggar. De vertikala elementen bidrar också till att förstärka den rektangulära formen av rummet.

Fig. 30. Vy över rum 7 från bussgatan som visar de vertikala element, parkbänkarnas ryggar och stenmurar.

4.2.5 Rum 8

Fig. 31. Vy på rum 8 med gränsmarkering mot rum 5.

I den nordvästra hörnan av GAT finns rum 8 som till stor del domineras av en upphöjd form. Rummet upplevs öppnare än rum 6 eftersom att den saknar avenbokshäckarna, *Carpinus betulus*, men de större träden (mer än 20 meter) bidrar ändå till att skapa en känsla av omslutenhet.

Rummets runda och upphöjda form är likt rum 4 skapad av en stenmur. Muren bidrar till att gradvis skapa en höjdskillnad mot omgivningen, som är synlig utifrån rummet och att det fungerar på liknande sätt som i rum 4, den ger avgränsning mot omgivningen. Basplanet består av gräs som delas upp av en gångväg med smågatsten. Likväl som höjdskillnaden skapar en gräns gör även gräset det inom rummet. En gräns som är visuellt och fysiskt öppen, det finns fullständig utsikt till omgivningen och bidrar till att rum 8 kopplas samman med omgivningen (Robinson, 2004).

Fig. 32. Höjdskillnaden som särskiljer rum 8 från rum 5.

De större träden får rummet att kännas sammanhängande. Träden bidrar till att skapa rumslighet, dels med stammarna som är de vertikala planen i rummet och med trädkronorna som bildar ett tak. Stammarna bidrar till att rummets avgränsning bitvis är visuellt sluten men fysiskt öppen. Det innebär att det saknas fysiskt hinder till rörelse men träden definierar likväl en tydlig gräns samt ramar in vad som blir synligt (Robinson, 2004).

4.3 Rum kvällstid

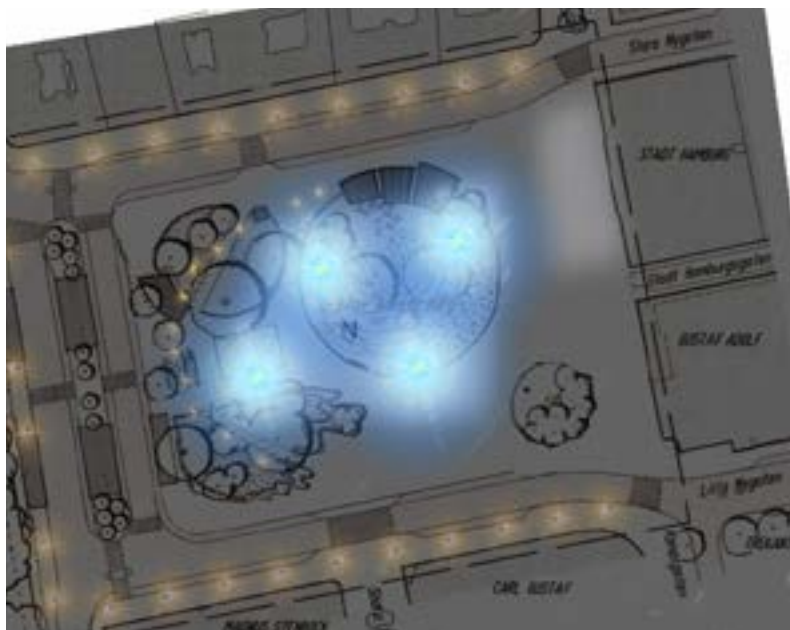

Fig. 33. Illustration över GAT vid mörker. Belysning från de högre armaturen som skapar rum N samt den lägre armaturen i väster. Kastljus från belysning i butiker i den östra delen. Bakgrundskarta Malmö stad, 1994.

GAT:s karaktär förändras drastiskt på kvällstid när belysning, skuggor och mörker blir de viktigaste elementen för att skapa rum. Från att tidigare vid dagsljus ha åtta rum formas ett rum, N, bestående av tidigare rum 4,5 och 7. De rum som under dagtid har benämnts som rum 1,2, 3, 6 och 8 bildar ett mellanrum vid mörker.

Belysningen kan inte ersätta eller efterlikna dagsljuset men bör ha som mål att skapa trygghet, orienterbarhet samt upplevelse (Malmö stad, 1998). I Malmö stads stadsmiljö program "Stadens ljus"(1998) är GAT en del i det kommersiella huvudstråket. Ljusintensiteten ska vara hög men ändå varierande. Angränsande gator ska tydligt belysas för att markeras, för att underlätta orientering och förståelse av rummet.

Gränser som skapar och formar rummen under dagtid upphävs vid mörkrets inbrott, Vid mörker är det kontrasten mellan ljus och mörker som formar ytor till rum. Upplevelsen av rum som skapas av belysning kan sammanfalla med det fysiska rummets gränser eller som på GAT så skapar belysningen gränser som inte överensstämmer med de fysiska gränserna. Ur båda aspekterna är faktorer som ljusnivå, ljusets spridning, intensitet och riktning avgörande för upplevelsen av rum (Wänström Lindh, 2012).

Belysningen blir det element som kontrollerar brukarna och talar om hur platsen ska nyttjas (Wänström Lindh, 2012). Och har en viktig aspekt i stadsrummet för att bidra med orienterbarhet så att vi får en ökad förståelse för hur staden hänger samman och hur vi enklast rör oss i den (Alingsås plan & bygg, 2004).

Rum N formas av belysning från fyra höga armaturer med nedåtriktad ljus. Ljuset från armaturen bidrar med starkt vit ljus på framförallt basplanet. Höjden på armaturen och ljusets färg formar ett rum med en rytm som inte inbjuder till att stanna upp utan kommunicerar rörelse och vägleder brukaren att gå vidare. Stark belysning bidrar till att skapa en ökad aktivitet skriver Wänström Lindh (2012) med referens till Flynn & Mills (1962). Armaturens position påverkar upplevelsen av rummets storlek. Rummet upplevs stort dels på grund av belysningen på basplanet men även det vertikala planets höjd blir på en skala som upplevs som arenalik. Hög armatur skapar ett rum som inte förhåller sig till mänsklig skala till skillnad från lågt placerad armatur vidare förstärker hög armatur att det är ett offentligt rum (Wänström Lindh, 2012). Malmö stads ljusplan (2008) har som mål att använda högre armatur på platser som har hög genomströmning. Att rum N:s armatur har det kalla, vita skenet kan vara för att det återger färg bättre än belysning med gulare sken (Malmö stad, 1998).

Fig. 34. Bild på armaturen som bidrar till att skapa rum N.

Basplanet i rummet får stort fokus eftersom att ljuset är riktat på ytan. Det starka och vita ljuset skapar en homogen yta där till skillnad från dagtid fokus försvinner från fontänen, plantering och de större träden. Belysningen skapar en stark kontrast mellan ljus och mörker och gentemot omgivningen. Stora kontraster mellan ljus och mörker får ett rum att upplevas som kallt och vår blick dras instinktivt till det upplysta. Det som belyses får en högre hierarki och uppmärksamheten försvinner från andra objekt. Genom ljussättningen blir det möjligt att välja vad som visuellt ska framhävas för brukare (Wänström Lindh, 2012).

De omgivande ytorna saknar tydliga rumsbildande egenskaperna och kan uppfattas som mörka mellanrum och fokus dras till rum N. Eftersom att de omgivande ytorna får funktionen som ett mellanrum blir det oklart hur rummen ska användas och om de ska användas. Rum N signalerar tydligt hur det ska användas och att det finns. Belysningen skapar tydliga gränser mot mellanrummen. Synliga gränser leder till att människor känner sig trygga eftersom att en överblick över rummet blir möjlig och det skapas en tydlig kommunikation för hur rummet ska användas (Wänström Lindh, 2012).

I väster på GAT finns det lägre armatur som ger ifrån sig ett svagt gult ljus. Den lägre armaturen kan skapa en känsla av att taket är lägre och därmed ökar upplevelsen av omslutenhet (Wänström Lindh, 2012). Men belysningens intensitet blir försumbar i förhållande till det starka ljuset i rum N. Kontrasterna mellan de olika ytorna blir stor och fokus dras till rum N som är tydligast definierat och kommunicerar tydligt med brukaren hur platsen ska användas.

5. Upplevelsen av rum

Intervjuerna genomfördes på GAT den 19-22/11, 28-29/11 samt 2-3/12 under dag- och kvällstid, se bilaga 1.

Frågan som initialt ställdes var:

Upplever du detta torg som trivsamt?

Varför?

Om den intervjuade hade tid för fler frågor frågade jag:

Vid utformning av utemiljöer som exempelvis detta torg pratar man som planerare, landskapsarkitekt och arkitekt om rum. Kan du se något eller några rum här?

Resultaten från intervjuerna strukturerades upp i teman som är relaterade till studiens syfte: *ombonad och lugnt, öppet och plottrigt* och *tillfälliga aktiviteter*, vid dagtid och temat *belysning* vid kvällstid. Temana är grupperade i positiva och negativa upplevelser samt tillfälliga aktiviteter. De olika teman är kopplade till rumslighet och upplevelsen av rum.

5.1 Upplevelsen av rum på dagen

Övergripande var det många som hade positiv upplevelse av GAT. Det är ett torg som många uttryckte att det gärna uppehöll sig på och tyckte att GAT inbjöd till det. Några av de som intervjuades tyckte att GAT består av fler rum eller ytor som en man uttryckte det. En annan tyckte att intrycket av GAT i jämförelse med Stortorget är att det är en trevligare plats att uppehålla sig på eftersom att torget är uppdelat i mindre rum.

5.1.1 Positiva upplevelser

Generellt tyckte många att parkdelen med rum 4-8 var ombonad och gav ett lugnt intryck. Den ombonade känslan bidrog till att det är plats som många gärna skulle kunna uppehålla sig på, ett ställe att kunna sätta sig ned och ta det lugnt i främst rum 4 och 7.

Intervjuerna visade att det som bidrog till att GAT upplevdes som en trivsamt plats var till stor del växtligheten. Växtligheten spelade också en stor roll vid rumsskapandet. Många tyckte att de stora träden bidrog till att skapa en ombonad känsla på GAT och jämförde det med Stortorget, som många tyckte saknade de stora träden. En intervjuad tyckte att om växterna inte skulle finnas på platsen skulle det kanske inte upplevas som att det fanns flera rum på torget, utan en enda stor yta.

Träden i rum 4 tyckte en intervjuad skapade en tydlig avgränsning mot byggnaderna som angränsar. Vidare tyckte han att träden bidrog till att skapa ett tak och omslöt sittplatserna i rummet. Han tyckte också att träd och buskar bidrog till att skapa en tydlig gräns mellan rum 3, 5 och 6. En kvinna tyckte att växterna hade en stor påverkan på rummen eftersom att de återspeglar årstiderna och leder till att de upplevs. Avenbokshäckarna som avgränsar rum 6 upplevde en person hade mycket stor betydelse för att definiera rummet och på så sätt skapa rum, denna åsikt delades av en kvinna som även tyckte att häcken bidrog till att skapa omslutethet. En annan intervjuad tyckte att häckarna skapade mystik och lust att utforska, dels utifrån höjden på häckarna men också dess form som slingrar sig fram i rum 3.

Vissa av de intervjuade påtalade att de uppskattade rum 4. Två personer tyckte att rummet var mysigt och ombonat och att det förstärktes av nivåskillnaden mellan rum 1 och 4. Vidare upplevde en kvinna att den runda formen som definierar rum 4 bidrog till den omslutna känslan.

En man tyckte att fontänerna som följer gångstråket i rum 1 gav en tydlig avgränsning mot husfasaderna och förstärkte stadskänslan i rummet.

5.1.2 Negativa upplevelser

Många av kommentarerna av mindre trivsamt karaktär rörde vid teman som öppenhet och plottrigt.

Några av de som intervjuades tyckte att GAT överlag var för öppet och skalan för stor vilket inte inbjöd till att stanna på platsen. En kvinna tyckte att GAT inte var trivsamt på grund av att det upplevdes för öppet, kallt och stort. Hon önskade att det skulle finnas mindre träd i parkdelen framförallt i rum 6 och rum 8 för att minska ned skalan och bidra till en ökad känsla av omslutenhet och därmed ökad trivsel.

Många av de intervjuade upplevde specifikt rum 1 som öppet och mindre trivsamt. En man tyckte att rum 1 var stressigt och rörigt och att rumsligheten inte var lika påtaglig som i parkdelen. Han ville helst inte vara i det rummet.

Att GAT överlag var plottrigt och rörigt var det några som uttryckte, detta minskade trivseln. Plottrigheten sades bero dels på olika trädarter som fick torget att kännas osammanhängande och planteringskärlen som är placerade i rum 4 och rum 7. Planteringskärlen störde avgränsningen mellan olika ytor och fick torget att kännas osammanhängande upplevde en av de tillfrågade. Ett par uttryckte att de upplevde att GAT:s olika rum inte skapats vid samma tidpunkt. Utan att det är skapade vid olika tillfällen, vilket gav ett intryck att GAT inte är en sammanhållen plats.

En kvinna uttryckte att rum 7 var som en dött rum, mer som ett rum där man passerar än att sitta i. Kvinnan tyckte inte att vattendammen tillförde rummet något under vintertid och rummets form, rektangulär, upplevde hon som stram och hård.

Rum 4 tyckte en av de intervjuade kändes som en scen. Hon tyckte att sitta på sittplatserna i rummet skapar en alltför stor distans mot rum 1, som bänkarna är riktade mot. Hon uttryckte ” det är som att sitta på en scen och lite voyeuristisk, som att man smyger på människorna som går på torget”. Vidare tyckte hon att rummet kändes som en dött rum, ingen nyttjar det och hon vill inte använda det.

5.1.3 Tillfälliga aktiviteter

Ett tema som återkom vid intervjuerna var de tillfälliga aktiviteterna som anordnas på GAT. Under sommaren är det Malmöfestivalen och under vintertid är träden pyntade och det anordnas en julmarknad. Många identifierade torget med dessa tillfälliga aktiviteter och att det var anledningen till att de uppehöll sig på och använde torget. Dessa tillfälliga aktiviteter präglade hur brukarna upplevde torget, även efter aktiviteten. En intervjuad tyckte att de rum som hon upplevde på platsen var starkt influerade av rum som tillfälligt skapats vid Malmöfestivalen.

Flertal intervjuade tyckte pyntet som hänger i träden exempelvis lampor och julklapparna tillför mycket till platsen, bland annat en lekfullhet. En kvinna tyckte att attraktionsvärdet på torget ökade i och med de tillfälliga aktiviteterna.

5.2 Upplevelsen av rum på kvällen

Generellt svarade de tillfrågade att de tyckte torget under kvällstid var en plats som fungerar som en genomgång, ingen plats att uppehålla sig på. Övergripande vid frågan om hur upplever du platsen, svarade många med svar utifrån hur torget och rummen såg ut på dagen. Det som påverkade hur människor såg torget vid kvällstid var belysningen och hur det formade ytan.

5.2.1 Belysning

De tillfrågade svarade överlag att belysningen i rum N inte inbjöd till att uppehålla sig på platsen. Några tyckte att det skapade en arenalik känsla. En intervjuad tyckte att rum 4 inte upplevdes som upphöjd på kvällstid, han tyckte också att grund av den starka belysningen i parkdelen försvann växtligheten och gränserna till rummet suddades ut.

Rum N tyckte en kvinna var behaglig med de tillfälligt tända marschallerna. Dock förstörde ljuset från armaturen i rum N marschallernas ljus. En kvinna tyckte att belysning från många olika källor, marschaller, höga armaturen och belysning i träden, gav en rörig upplevelse.

Belysningen från den höga armaturen uttryckte många skapade en känsla av att ytan endast ska användas för genomfart. Strålkastarbelysningens skarpa ljus upplevde två personer bidrog till stora kontraster vilket gjorde att de omkringliggande ytor fick en mörk barriär.

Två personer av de som intervjuades efter mörkrets inbrott upplevde att platsen är trevlig oavsett tidpunkt på dygnet. De tyckte att belysningen på GAT var positiv. Belysningen som formade rum N gav en känsla av trygghet och att torget därför kunde användas, dels som passage men också som ett ställe att stanna upp på. De tyckte också att belysningen bidrog till att det alltid fanns människor på torget vilket ökade känslan av trygghet.

6. Diskussion

Syftet med uppsatsen var att utforska rum utifrån begrepp, plats och upplevelse med GAT i Malmö som exempel.

Begreppet rum i utemiljön har jag i uppsatsen utifrån litteraturen försökt konkretisera och applicera i verkligheten genom en platsanalys av GAT. Att som lanskapsingenjör kunna analysera en plats och se vad för aktivitet som ska ske i olika rum och på så sätt exempelvis via skötsel men även på planeringsstadiet forma ändamålsenliga rum bidrar till att skapa utemiljöer där människor trivs.

Utifrån min analys är rummen relativt tydliga och skapade för att uttrycka vilken aktivitet som ska utövas. Vissa rum, exempelvis rum 1, är utformade för att främja rörelse och andra rum för att uppmuntra brukaren att stanna upp eller strosa fram, exempelvis rum 4 och 6. Många av dem som intervjuades kopplade GAT:s rum till aktivitet och också i stor utsträckning de tillfälliga aktiviteter som äger rum på torget. Att människor skapar en koppling mellan rum och vad för aktiviteter som görs i rummet beror på hur en plats tas in. Upplevelsen av rum är intryck från våra sinnen (Robinson, 2004). Förnimmelserna kopplas samman med minnen från vad vi upplevt på platsen eller liknande platser och utifrån det skapas rummet. Bacon (1967) skriver att uppfattningen av rumslighet går djupare än vad vi kan tänka, det är något som måste upplevas. Alla sinnen måste engageras och känslor kopplas in så att vi till fullo kan respondera. Det är med hjälp av våra sinnen som vi får en känsla för vilken atmosfär rummet skapar. Är det som i rum 6 en omsluten atmosfär eller som rum 1 en öppen atmosfär? Eftersom upplevelsen av rum är formade av våra sinnen och minnen blir resultaten från intervjuerna olika. Det har trots det gått att urskönja generella drag från intervjuvarerna.

Malmö stad (1994) beskriver i detaljplanen att GAT är uppdelad i två delar, den parklika och torglika. Den grova uppdelningen överensstämmer med de intervjuades upplevelse av GAT och min analys. Några av de som intervjuades tyckte att den torglika delen var öppen och utifrån min analys kopplat till litteraturen är rum 1 öppet för främja rörelse och att kunna fungera som ett torg med marknader. De som upplevde rum 1 som öppet länkade samman öppenhet med mindre trivsel och att det inte var en plats som främjade känslan att vilja uppehålla sig på. Några tyckte även att ytorna i torglika delen inte kunde definieras som rum. Det kan bero på att rum 1 fungerar mer som en länk mellan två större gator och inte har tydligt definierade gränser. Överlag var det många av de intervjuade som tyckte att den rumsliga upplevelsen är tydligast när det finns tydliga vertikala plan som avgränsar ytan, exempelvis avenbokshäcken, *Carpinus betulus*, som avgränsar rum 6. Där det fanns tydliga vertikala plan ökade också trivseln, i hög utsträckning tyckte de som intervjuades att rum som hade vertikala plan som avgränsning hade ombonad känsla och främjade känslan att vilja stanna på platsen. Tydliga avgränsningar bidrar till att skapa tydliga rum och också känsla av omslutenhet (Bernard, S. & Loidl, H., 2003). Att känslan av omslutenhet bidrar till att trivseln ökar kan grundas i en psykologisk aspekt. Omslutenhet bidrar till skydd och gör att vi känner oss trygga och kan därför slappna av till skillnad från en plats som är öppen. Platser som är öppna leder till att vi blir aktiva och stimulerade och vill söka oss mot skydd (Appleton, 1975 och Simonds, 1983).

Att det är en skillnad i upplevelsen av torgdelen och parkdelen kan också härledas till att skalorna är olika. Skalan på torglika delen är inte i förhållande till mänskliga proportioner mycket beroende på rum 1. Rum 1:s basplan är en stor yta som omges av höga husfasader. Skalan i parklika delen är i högre utsträckning i förhållande till människan. Skalan är mindre för att området har brutits ned till mindre rum med tydliga avgränsningar som skapar omslutenhet. Träden i parklika delen har också en viktig del i att bryta ned skalan eftersom att det skapar ett tak som är synligt och mer greppbart än himlen. De rum som har en skala i förhållande till människan tyckte många av de intervjuade var de rum som var ombonade och där de gärna uppehöll sig på. Att skalan spelar en stor roll för hur vi upplever rum kan bero på att vi relaterar till omgivningen utifrån våra egna proportioner. Ett rum som inte är i förhållande till oss människor talar om att det inte är byggt för oss och leder instinktivt till att vi inte vill uppehålla oss där. Skalan av rum formas av de rumsliga elementen som vertikala plan, basplan och ovanplan (Simonds, 1983).

Vid mörkrets inbrott får armaturens höjd och ljusets färg stor påverkan på hur skalan upplevs (Wänström Lindh, 2012).

Belysningen i utemiljön framför allt på GAT har viktiga aspekter utifrån att den bör bidra till att skapa orienterbarhet och trygghet. Vi vill forma ett sammanhang med det vi ser och få en förståelse för hur rum förhåller sig till omgivningen. Vidare är belysningen viktig för att vi ska känna oss trygga när vi rör oss i stadsrummet efter att mörkret inträtt. Det artificiella ljuset spelar en stor roll för att skapa ett stadsrum ur jämställdhetssynpunkt (Alingsås bygg & plan, 2004).

Mörkrets inverkan på GAT var tydlig utifrån intervjuerna och min analys. Platsen formas till ett rum som fungerar som en genomfart kvällstid. När jag genomförde min analys fanns inte den tillfälliga julbelysningen i träden och marschallerna. Däremot tillkom de under perioden jag genomförde intervjuerna. Trots att platsen förändrades under tidens gång samstämde min analys med de intervjuades åsikter. De intervjuades åsikter ändrades inte trots platsens förändring. Detta stärker tesen om att rum upplevs till stor del med hjälp av våra minnen. GAT får vid mörker en karaktär av att fungera som en genomfartsled och inget ställe som inbjuder till att uppehålla sig på. Alla intervjuade påtalade att den arenalika belysningen som skapade rum N formade rummet och upplevelsen av rummet. Det var också återkommande att de intervjuade pratade om hur de upplevde platsen under dagen. Det är svårt att göra en distinktion mellan upplevelsen av en plats på dagen respektive kvällen eftersom att intrycket av ett rum uppfattas med hjälp av våra sinnen och det är kopplat till minnen. Vi försöker hitta en mening i det vi ser och omtolkar mönster och strukturer till bland annat rum (Alingsås bygg & plan, 2004).

I den östra delen finns armatur placerad för att belysa trädstammarna i rummet som under dagtid är rum 2. Belysningen i rummet var vid rumsanalysen ur funktion. Det är oklart hur mycket påverkan denna belysning skulle haft då rummet vid tillfället för analysen var mörk och intetsägande. Hade denna belysning varit i funktion hade kanske rum 2 varit ett tydligare definierat rum på kvällen, samt bidragit till att skapa en mjukare övergång mellan rum N och omgivande gatorna. Om belysningen varit i funktion hade det framhävt växtligheten i rummet och kanske också bidragit till en ökad känsla av trygghet (Alingsås bygg & plan, 2004).

GAT är lokaliserat i centrala Malmö och upplevs som ett torg på vilket Malmö stad satsar mycket, både materiellt och intellektuellt. Belysningen upprätthåller inte den rumslighet eller karaktär som finns under dagen och de rummen som skapas är mindre attraktiva. Att se så mycket ambition och ansträngning upplösas av belysningen under den mörka perioden är synd och visar på behovet av att utveckla kunskapen om ljus och belysnings inverkan på rumslighet. Detta är särskilt viktigt i ett land som Sverige med en betydande del mörk del av året.

6.1 Metod

6.1.1 Intervjuer

Intervjuerna var mycket korta med hänsyn till situationen, att jag stannade upp människor som var på väg någonstans. Genom en kort intervju blev det möjligt för mig att fånga upp människor att intervjuas. Den frågan som alla intervjuer inleddes med var:

Upplever du detta torg som trivsamt?

Varför?

Om den intervjuade hade tid för fler frågor frågade jag:

Vid utformning av utemiljöer som exempelvis detta torg pratar man som planerare, landskapsarkitekt och arkitekt om rum. Kan du se något eller några rum här?

Intervjufrågan kan ha begränsningar eftersom den kräver eftertanke och många av de tillfrågade kanske aldrig funderat över GAT:s utformning och inte heller hur de upplever GAT. Vidare har jag utifrån att prata med människor undersökt upplevelsen av rum utan att specifikt fråga om rum eftersom att begreppet är diffust och inte tillgängligt för den bredare allmänheten. Intervjufrågan har utformats för att fånga hur människor upplever platsen och utifrån svaren fånga rumsliga aspekter som om man upplever platsen som trivsamt. Vid utformningen av frågan har jag antagit att det finns en koppling mellan rumsskapande faktorer och trivsamhet. Detta är något som har förstärkts i och med resultaten från intervjuerna. De människor som tyckte att GAT var en trivsamt plats talade om tydliga rumsskapande attribut medan de som tyckte att GAT var mindre trivsamt tyckte att det saknades rumsskapande faktorer. För att strukturera resultatet i intervjuerna delade jag in de i teman: *Omslutet och lugnt*, *Öppet och plottrigt*, *tillfälliga aktiviteter* och *belysning*. Teman var antingen exakta begrepp eller synonymer som de intervjuade använde.

Det var svårt att intervjuas människor som gick på torgdelen, de var ofta stressade och avvisande. De som gick i parkdelen var i högre grad mer intresserade och hade tid att stanna för att svara på frågor. Människor var generellt mer avvisande under kvällen än dagen. Ca 1/5 svarade på frågor av de som tillfrågades. Urvalet av människorna gjordes slumpartat. Dock blir urvalet påverkat eftersom att de människor som exempelvis var stressade inte deltog i undersökningen samt de som gick på torgdelen. Bortfallet kan mycket väl ha stor påverkan på resultaten.

Det var fler kvinnor som deltog i intervjuerna under dagtid. På kvällstid var det i stort sett lika mycket kvinnor som män. Majoriteten av de intervjuade var 50 år och uppåt. Överlag tycker jag att resultatet från intervjuerna inte påverkas av i vare sig ålder eller kön. Det enda resultatet som särskilde kön var hur de intervjuade upplevde GAT på kvällstid. Männerna som tillfrågades nämnde inget som trygghetsaspekten däremot nämndes det av de flesta kvinnor. Kvinnor upplever i högre utsträckning rädsla i stadsmiljön efter att mörkret infaller (Listerborn, 2002 se Alingsås plan & bygg, 2004 s. 11).

Vädret kan ha påverkat upplevelsen av platsen och svarsfrekvensen men det är inget jag kunnat urskilja från mina resultat. Även jag själv som intervjuare kan bidra till att leda intervjun i en riktning via omedvetna signaler som påverkar den intervjuade.

Utifrån de ovan nämnda aspekterna kan man ifrågasätta intervjuernas validitet. För att få intervjuer med tillförlitlig validitet skulle det behövs möjlighet att genomföra djupintervjuer, så att den som blir intervjuad blir bekväm med ämnet och får möjlighet att fundera på det. Även olika intervjuare som utför intervjuerna vid olika förhållanden kan bidra till att öka validiteten.

6.1.2 Litteraturen

Det fanns begränsad litteratur kring rum och hur rum upplevs. Vidare var det svårt att få tag på litteratur och forskning gällande ämnet rum vid mörker. Den enda information jag fick tag på var en doktorsavhandling. Jag har utifrån doktorsavhandlingen varit tvungen att referera till andrahandskälla på grund av att jag inte funnit litteraturen själv. Den informationen har därmed minskad tillförlitlighet.

6.2 Utvecklingspotentialer

Utifrån arbetet med denna uppsats och försök att finna information om begrepp rum i utemiljö, hur det kan upplevas samt aspekten rumslighet vid mörker utomhus är informationen, litteratur och forskning, måttlig. Jag tycker att det finns mycket att utveckla och gå vidare med inom området. Framförallt hur rum upplevs både dagtid och kvälltid och då koppla det till miljöpsykologi, för att få en djupare förståelse.

Den enda källa jag fann kring upplevelsen av rum i relation till belysning i utemiljö var en doktorsavhandling av Ulrika Wänström Lindh, 2012. Det är ett viktigt ämne att utforska eftersom att en stor del av året i Sverige dominerar mörkret. Platser bör utformas för att skapa trivsel oavsett dagtid eller kvälltid. Även andra aspekter utifrån att vi i Sverige har en relativt lång vintersäsong är att undersöka växters betydelse vid rumskapande under vinterhalvåret. Många som blev intervjuade påtalade att de uppskattade träden på GAT även under vintern. Det visar på hur stort värde växtlighet har oavsett årstid.

7. Källförteckning

7.1 Litteraturförteckning

- Alingsås plan & bygg (2004). *Ljusguide. Råd och riktlinjer för ljussättning i Alingsås tätorter*. Alingsås: Alingsås plan & bygg, tillgänglig via : <http://www.alingsas.se/sites/default/files/ljusguide.pdf>, 2015-12-20.
- Appleton, J (1975). *The experience of landscape*. Great Britain: William Clowes & Sons, Limited London, Beccled and Colchester.
- Bacon, E.N. (1967). *Design of Cities*. New York: The viking Press, Inc.
- Bernard, S. & Loidl, H. (2003). *Opening spaces. Design as Landscape Architecture*. Basel: Birkhäuser- Publishers for Architecture.
- Clouston, B. (1977). *Landscape design with plants*. 2 ed. Oxford: Butterworth- Heinemann Ltd.
- Flynn, J. E., & Mills, S. M. (1962). *Architectural lighting graphic's*. New York: Reinhold Publishing Corporation.
- Justesen, L. & Mik-Meyer, N. (2011). *Kvalitativa metoder. Från vetenskapsteori till praktik*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Malmö stad (2008). *Ljusplan för Malmös befintliga belysning*. Malmö: Gatukontoret Malmö stad, tillgänglig via: <http://malmo.se/Stadsplanering--trafik/Skotsel--underhall/Belysning.html>, 2015-11-20
- Malmö stad (1998). *Stadens ljus. Malmö stadsmiljöprogram*. Malmö: Malmö stadsbyggnadskontoret & Gatukontoret Malmö, tillgänglig: <http://malmo.se/Stadsplanering--trafik/Skotsel--underhall/Belysning.html>, 2015-12-20.
- Robinson, N. (2004). *The planting design handbook*. 2 ed. Aldershot: Ashgate Publishing Limited.
- Simonds, J. O. (1961). *Landscape Architecture*. London: Iliffe Books Limited.
- Wänström Lindh, U. (2012). *Light Shapes Spaces – Experience of Distribution of Light and Visual Spatial Boundaries*. Doktorsavhandling Göteborgs Universitet [online], tillgänglig via: https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/31448/1/gupea_2077_31448_1.pdf, 2015-11-12.
- ### 7.2 Bildförteckning
- Malmö stad (1994). *Detaljplan Gustav Adolfs Torg*. Tillgänglig via http://kartor.malmo.se/rest/leaf/1.0/?config=../configs-1.0/malmo_atlas.js, 2015-12-01
- Google maps. Tillgänglig via: <https://www.google.com/maps/place/Salong+Hårmonie/@55.6024395,13.0003143,19z/data=!4m2!3m1!1s0x4653a3fdf5dacadb:0xdece12be3fb6f2a2>, 2015-12-01

8. Bilaga

Bilaga 1. Intervjuer

Torsdag den 19/11 kl 13.00-15.00. Ca +5 och blåsigt, växlande mellan regn och uppehåll.

Kön	Ca ålder	Var på GAT
Man	50	Torgdelen, rum 1
Kvinna	70	Parkdelen, rum 5
Kvinna	60	Parkdelen, rum 7
Kvinna	70	Parkdelen, rum 5
Kvinna	70	Parkdelen, rum 5
Man	50	Parkdelen, rum 5
Kvinna	30	Parkdelen, rum 5
Kvinna	40	Torgdelen, rum 3

Freitag den 20/11 kl 11-14.00. +6 grader, vindstill.

Kön	Ca ålder	Var på GAT
Kvinna	20	Torgdelen, rum 1
Man	70	Parkdelen, rum 4
Kvinna	20	Parkdelen, rum 5
Kvinna	20	Parkdelen, rum 5
Man	30	Parkdelen, rum 4 och 6
Man	70	Parkdelen, rum 8
Kvinna	70	Parkdelen, rum 8

Freitag 20/11 kl 18.30-19.30, vindstill, ca 0 grader.

Kön	Ca ålder	Var på GAT
Man	35	Rum N (rum 5)
Man	40	Rum N (rum 5)
Man	30	Rum N (rum 5)
Man	30	Rum N & mellanrummen(rum 4, 6 & 8)

Söndag 22/11, kl 17.00-18.00, blåsigt, ca 0 grader.

Kön	Ca ålder	Var på GAT
Kvinna	30	Rum N (rum 4 & 5)
Kvinna	20	Rum N (rum 4)

Lördagen 28/11 kl 15-16.00, blåsig, ca 0 grader.

Kön	Ca ålder	Var på GAT
Kvinna	60	Torgdelen (rum 4, 5 & 6)

Söndagen 29/11 kl 17-18.00, vindstill, ca +2.

Kön	Ca ålder	Var på GAT
Kvinna	60	Rum N (rum 4 & 5)
Man	30	Rum N (rum 8)

Onsdag 2/12 kl 13-14.30, vindstill, mulet, +5 grader

Kön	Ca ålder	Var på GAT
Kvinna	70	Parkdelen (rum 6)
Man	80	Parkdelen (rum 5)
Kvinna	80	Parkdelen (rum 5)

Torsdag 3/12 kl 10-11.30, blåsig, mulet, ca +4 grader

Kön	Ca ålder	Var på GAT
Kvinna	60	Torgdelen (rum 1)
Man	35	Parkdelen (rum 5)
Kvinna	50	Parkdelen (rum 7)